

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

к. е. н. *Латишева О. В.*

Україна, Краматорск, Донбаська державна машинобудівна академія, старший викладач кафедри економіки підприємства

ARTICLE INFO

Received 15 March 2018

Accepted 10 April 2018

Published 01 May 2018

KEYWORDS

sustainable development,
legal providing,
ecological policy,
ecolaw,
ecological reform,
strategy of steady
development

ABSTRACT

In the article the modern base of the legal providing of steady development have been investigational, the special position conceptual papers and normatively-legal acts that determine and regulate public relations in the field of steady development are systematized. In the article the basic stages are certain as between EC and Ukraine. These stages are considered in the context of the legislative providing of introduction of the ecological programs of conception of steady development of country. These researches are sent to the further exposure of the problem field of current ecological legislation for realization of ecological reform in obedience to the norms of the European Union. In the article directions of reformation of ecolaw are certain with the purpose of forming of modern effective ecological legal doctrine of steady development of Ukraine. The results of research of the state of legal frameworks of ecological policy with the purpose of providing of steady development allowed to get more detailed information about existent problem places in the legislative providing of ecological policy and strategy of steady development.

© 2018 The Author.

Постановка проблеми. Сьогодні розвинені країни займаються активним пошуком шляхів забезпечення сталого розвитку та впровадження такого підходу до здійснення економічних стосунків, при якому забезпечувався б досить високий рівень економічного розвитку, поєднуючи при цьому економічні інтереси з інтересами охорони довкілля. Для цього при розробці програм і стратегій розвитку країн, регіонів, окремих галузей та підприємств застосовують існуючі нормативи та вимоги екологічного законодавства. [1]

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема забезпечення екологічної безпеки, правового забезпечення впровадження стратегії сталого розвитку займалося багато науковців, Н. М. Андреева, В. О. Бараннік, Є. В. Хлобистов [1], Андрейцев В. І. [7], Блавацька Д. А. [5] та інші [8; 9]. Проте, питання узгодженості екологічної складової сталого розвитку країни з вимогами прийнятої у світі доктрини сталого розвитку заслуговує особливої уваги та додаткових досліджень.

Виділення раніше не вирішеної частини проблеми. Проблемне поле забезпечення сталого розвитку в економіці складають питання удосконалення та реформування законодавчої бази з метою наближення її до нормативів Європейського союзу, що зумовлює необхідність отримання інформації щодо сучасного стану законодавчого забезпечення, насамперед екологічної політики, як найбільш неузгодженої складової сталого розвитку країни, а також визначення існуючих прогалів у законодавчому забезпеченні, які заважають перспективам реалізації концепції сталого розвитку в країні.

Метою статті є визначення ключових законодавчих документів, які створюють підґрунтя для Програми сталого розвитку України, а також встановлення існуючих прогалів у законодавчому забезпеченні, які заважають перспективам реалізації концепції сталого розвитку в країні та потребують узгодження та наближення до нормативної бази Європейського союзу.

Результати дослідження. Зараз екологічне законодавство України являє собою розгалужену систему нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, і які спрямовані на забезпечення екологічної безпеки та впровадження в країні стратегії сталого розвитку.

Правова форма законодавчого забезпечення екологічної політики та стратегії сталого розвитку передбачає його реалізацію шляхом затвердження відповідного концептуального документа (розробленого органами влади із залученням місцевого самоврядування, наукових установ й громадського сектору) постановою Верховної Ради або Уряду України [6, с.25].

Про наявність численних проблем у сфері реалізації державної екологічної політики та її нормативного регулювання свідчать результати оцінювання ефективності державної політики у сфері екології (табл. 1, рис. 1)

Таблиця 1. Позиції України за критеріями ефективності державної політики у сфері екології

Критерії	Показники	Складові	Рейтинг
Стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я населення	Стан здоров'я населення 45	Ризик для здоров'я, пов'язаний із забрудненням навколишнього середовища	45
	Якість повітря 76	Якість повітря в домогосподарствах (частка населення, яке використовує тверді види палива в якості джерела енергії). Ризик для здоров'я від впливу дрібнодисперсного пилю	38
		Забруднення повітря (ризик для здоров'я від впливу забрудненості повітря дрібнодисперсним пилом)	89
		Забруднення повітря (середній відсоток населення, вплив на здоров'я якого вищий за порогові)	120
	Вода та санітарія 61	Забруднення повітря (вплив на здоров'я населення забрудненості повітря діоксидом азоту)	144
		Небезпечні санітарні умови	75
	Якість питної води	56	
Життєдатність екосистеми	Водні ресурси 62	Очищення стічних вод	62
	Сільське господарство 50	Ефективність використання азотних добрив	53
		Азотний баланс	112
	Ліси 70	Зміна лісового покриву	70
	Рибальство 64	Рибні запаси	64
	Біорізноманіття та середовище проживання 130	Наземні природоохоронні зони (частка національних біомів)	142
		Наземні природоохоронні зони (частка глобальних біомів)	147
		Морські охоронні території	34
	Зміна клімату та енергетика 25	Захист біологічних видів (національних)	131
		Захист біологічних видів (глобальних)	140
		Динаміка інтенсивності викидів вуглецю на одиницю ВВП	25
	Динаміка інтенсивності викидів вуглецю за кВт-год	131	

Джерело: [2; 3; 4]

Назва Індикатора	2010		2011		2014		2016	
	Індекс	Рейтинг	Індекс	Рейтинг	Індекс	Рейтинг	Індекс	Рейтинг
Загальний Індекс	48,7	96	48,47	97	49,01	95	79,69	44
Стан здоров'я	82,6	63	82,89	64	83,06	65	85,82	45
Якість повітря	82,54	84	80,9	88	84,76	71	84,18	76
Вода і санітарія	65,29	61	65,31	62	65,31	62	87,22	61
Водні ресурси	14,7	73	14,7	73	14,7	73	73,32	62
Сільське господарство	62,03	103	62,03	107	62,03	107	98,18	44
Лісництво	32,52	67	32,52	67	32,52	67	47,08	70
Рибальство	26,16	48	25,3	50	25,3	50	50,39	64
Біорізноманіття	41,46	119	41,46	119	41,46	119	65,58	130
Клімат і енергетика	27,78	110	27,78	110	27,78	110	87,45	25

Рис. 1. Зміна позиції за окремими показниками Індексу екологічної ефективності (державної політики у сфері екології) (The Environmental Performance Index) України

Джерело: [2; 3; 4]

Аналіз спеціальних програмно-концептуальних документів і нормативно-правових актів, які визначають та регулюють суспільні відносини у сфері сталого розвитку (табл. 2) показав, що за роки незалежності України термін "сталий розвиток" (у різних варіаціях - екологічно збалансований розвиток; сталий соціально-економічний розвиток; сталий розвиток економіки/територій; сталий економічний розвиток; збалансований розвиток) вживався в

окремих нормативно-правових актах у якості засади, мети, напряму, передумови, принципу, орієнтуру розвитку без чіткого уніфікованого визначення.

На сьогодні найбільш повно термін сталий розвиток у вітчизняному законодавстві розкрито в затверджених: відповідним законом – Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року; постановою парламенту – Концепції сталого розвитку населених пунктів; постановою Кабінету Міністрів України – Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, однак усі ці визначення є різними і неузгодженими між собою [5, с.25].

Варто констатувати, що нажалі попри рішення відповідних міжнародних екологічних форумів, де на урядовому рівні була представлена й Україна (рис. 2), впровадження програми сталого розвитку йде дуже повільно. Вирішення узгодження нормативної бази для вирішення екологічних питань потребують удосконалення та узгодження з нормативами ЄС, але ці напрями державного регулювання політики так і не стали першорядним пріоритетом державної політики. Недарма й в спільному дослідженні видатних фахівців і науковців НААН України та Інституту економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України [6] відмічалось, що "формування інституційно-правових механізмів забезпечення сталого розвитку має відбуватися за такими напрямами, як: систематизація національних законодавчих і нормативно-правових актів у сфері сталого розвитку та їх узгодження з принципами й нормами міжнародних договорів, нормативів і стандартів; усунення суперечностей між нормами екологічного законодавства та інших галузей права; правове заохочення громадян та їх об'єднань до здійснення господарської діяльності на засадах сталого розвитку; розвиток державного стратегічного планування сталого розвитку у контексті екологічної модернізації; посилення ролі еколого-правового виховання" [6, с.25-26].

Як відмічає видатний фахівець в питаннях екологічного права В.І Андрейцев: "в Україні екологічні права громадян в якості окремої ланки правових можливостей фізичних осіб у рамках Європейського Співтовариства не легалізовані і концептуально не є загальноновизнаними. Тож першочерговим завданням представників нашої держави є ... втілення їх у різні форми правових документів – директиви, постанови, конвенції, договори, регламенти..." [7].

Таблиця 2. Українська нормативно-правова база Програми сталого розвитку України

Рік	Закони, постанови та інші документи, які приймалися та створюють підґрунтя для Програми сталого розвитку України
1997 рік	8 жовтня. Постанова Кабінету Міністрів № 1123: Про утворення Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України
	30 грудня. Постанова Кабінету Міністрів № 1491 : Про Національну комісію сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України
1999 рік	22 жовтня. Постанова Верховної Ради № 1195-XIV: Про прийняття за основу проекту Концепції сталого розвитку населених пунктів; 24 грудня. Постанова Верховної Ради № 1359-XIV : Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів
2003 рік	26 квітня. Постанова Кабінету Міністрів № 634 : Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому самміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 роки
	3 травня. Указ Президента № 388/2003 : Про Положення про Національну раду зі сталого розвитку України та її персональний склад
	15 травня. Розпорядження Кабінету Міністрів № 273-р: Про підписання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
	22 травня. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Конвенцію ратифіковано Законом № 1672-IV від 07.04.2004)
	29 серпня. Указ Президента № 945/2003 : Про роботу місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів
	4 вересня. Постанова Кабінету Міністрів № 1414 : Про ліквідацію Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України; Закон України № 1621-VI : Про ратифікацію Протоколу про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, підписаної у м. Києві 22 травня 2003 року
	26 листопада. Розпорядження Президента України № 393/2003-рп: Про науково-практичну конференцію «Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2004-2015)»
	26 грудня. Постанова Кабінету Міністрів № 2033 : Про схвалення і подання на ратифікацію Верховною Радою України Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат

Продовження таблиці 2

Рік	Закони, постанови та інші документи, які приймалися та створюють підґрунтя для Програми сталого розвитку України (надалі - СР)
2004 рік	19 лютого. Розпорядження Кабінету Міністрів № 89-р: Про фінансове забезпечення підготовки і проведення науково-практичної конференції «Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2004-2015)»
	7 квітня. Закон України № 1672-IV : Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
	16 грудня Постанова Кабінету Міністрів № 1691: Про затвердження Державної програми забезпечення сталого розвитку регіону видобування та первинної переробки уранової сировини на 2006-2030 роки
2006 рік	11 січня. Розпорядження Кабінету Міністрів № 3-р : Про схвалення Концепції Програми сталого соціально-економічного, екологічного і культурного розвитку м. Севастополя на 2006-2015 роки
	27 липня. Постанова Кабінету Міністрів № 1017 : Про затвердження Програми сталого соціально-економічного, екологічного і культурного розвитку м. Севастополя на період до 2015 року
2007 рік	16 січня. Розпорядження Кабінету Міністрів № 11-р : Про схвалення Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та СР Карпат
	1 березня. Постанова Кабінету Міністрів № 333 : Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті на міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища, сприяння сталому розвитку, екологічній освіті та поширенню екологічної інформації
2008 рік	17 квітня. Постанова Кабінету Міністрів № 378 : Про порядок використання у 2008 році коштів, передбачених у державному бюджеті на міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища, сприяння сталому розвитку, екологічній освіті та поширенню екологічної інформації
	11 червня. Розпорядження Кабінету Міністрів № 829-р: Про підписання Протоколу про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
2009 рік	29 липня. Постанова Кабінету Міністрів № 802: Про подання на ратифікацію Верховною Радою України Протоколу про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, підписаної у м. Києві 22 травня 2003 року
	12 серпня. Розпорядження Кабінету Міністрів № 936-р: Про підготовку та проведення міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи»
	21 серпня. Указ Президента № 664/2009 : Про Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України
	16 вересня. Постанова Кабінету Міністрів № 997 : Про утворення Національної ради із сталого розвитку України
	4 листопада. Указ Президента № 899/2009: Питання Національної ради з питань науки, інновацій та сталого розвитку України
2010 рік	3 лютого. Розпорядження Кабінету Міністрів № 121-р : Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року
	8 лютого. Указ Президента № 121/2010 Питання забезпечення діяльності Національної ради з питань науки, інновацій та сталого розвитку України
	24 лютого. Постанова Кабінету Міністрів № 172 : Про внесення змін до складу Національної ради із сталого розвитку України
2011 рік	18 травня Розпорядження Кабінету Міністрів № 433-р: Про підписання Протоколу про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
	25 травня Розпорядження Кабінету Міністрів № 449-р : Про підписання Протоколу про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
2014 рік	06.08.2014 р. : Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р
	21.03.2014 р.: Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншої, укладена 21.03.2014 р. та 27.06.2014 р., ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. (Стаття 360 Глави 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво»)
2015	12.01.2015 р. : Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"; Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015

Джерело: систематизовано на підставі опрацювання законодавчої бази України [17;18;19]

Як відомо, в 1994 р. відбулося підписання та набрання чинності Угоди про партнерство і співробітництво між Україною, Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, що стало правовою підставою для проведення широкомасштабних перетворень на законодавчому рівні. Названою Угодою визначено, що Сторони визнають важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством (Європейським Союзом) зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства [17].

Отже, дослідження стану правового забезпечення впровадження екологічної політики в системі реалізації стратегії сталого розвитку України показало, що прийняття європейського вектору розвитку зумовлює необхідність удосконалення законодавства України і узгодженості з міжнародними екологічними стандартами, оскільки, як відмічають експерти [6], "Європейський Союз є найбільш активним прибічником ідей екологізації світової економіки і демонструє чітку узгодженість своїх дій на міжнародній арені і готовність відстоювати ідею необхідності проведення глобальної екологічної політики" [6, с.6]. Було встановлено, що Україна, як "держава-кандидат на отримання членства в ЄС повинна привести власне законодавство до такого рівня, щоб успішно застосовувати метод взаємного визнання норм та стандартів ЄС" [5, с.10].

Висновки. Аналіз стану наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля та відповідної правової бази [5; 16-18; 19] показав, що зараз "спільно з експертами проекту ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки» розроблена Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля, що передбачає виконання положень Угоди про асоціацію у сфері охорони довкілля, яка має на меті забезпечити ефективне виконання Україною вимог угод" [5, с.9-10]. Результат проведеного аналізу дозволив отримати більш детальну інформацію щодо загальноєвропейських підходів реформування екологічного законодавства. Відповідно до загальноєвропейських підходів процес наближення (апроксимації) організовано у три стадії: транспозиція, імплементація та забезпечення дотримання (повне впровадження або технічна імплементація) [5; с.11; 14].

Таким чином, вважаємо, що в контексті обрання європейського вектору розвитку програма реформування екологічного законодавства в країні повинна насамперед передбачати систематизацію екологічного законодавства та пошук оптимальних форм впровадження міжнародної еколого-правової доктрини ЄС.

Більш детальне дослідження правових засад сучасного забезпечення впровадження програми сталого розвитку на різних ієрархічних рівнях в країні надалі може бути використане для виявлення проблемних ситуацій законодавчого рівня сталого розвитку, що слугуватиме предметом подальших досліджень у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сталий розвиток і екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / Н. М. Андреева, В. О. Бараннік, Є. В. Хлобистов [та ін.]; за наук. ред. Є. В. Хлобистова. – Сімферополь: Фенікс, 2010. – 582 с.
2. Індекс екологічної ефективності. / Гуманітарна енциклопедія (остання редакція: 30.12.2016) // Центр гуманітарних технологій URL - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://gtmarket.ru/ratings/environmental-performance-index/info> (дата звернення : 5.01.2016). - Назва з екрану (мовою оригіналу).
3. The Environmental Performance Index 2016 / Yale Center for Environmental Law and Policy. – [Electronical source]. – Access mode: <http://www.envirocenter.yale.edu> (last access: 8.02.2017) – Title from the screen
4. Україна в рейтингу екологічної ефективності у 2016 році / Громадська спілка «Економічний дискусійний клуб»: аналітичний огляд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytingu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2016-roci> – (дата звернення: 15.03.16). – Назва з екрану.
5. Блавацька Д. А. Реформування екологічного законодавства України – провідний напрям державної екологічної політики. / Теорія і практика правознавства. – Вип. 2 (8) / 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/63712/59218>
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – Вид. 2-ге, переробл. і доповн. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. – 72 с.

7. Андрейцев В. І. Гармонізація екологічного законодавства України : проблеми методології. - 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/.../6-22.pdf?.. – (дата звернення: 16.03.18). – Назва з екрану.
8. Доповідь України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20 (проект) / За ред. Л. Г. Руденка. – Київ: Інститут географії НАН України, 2012. – с. 69. [Текст] – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/34903999-643.html> (дата звернення: 17.03.2014). – Назва з екрану (мовою оригіналу).
9. Кожушко Л. Ф. Екологічний менеджмент: Підручник./ Л. Ф. Кожушко, П. М. Скрипчук – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 432 с. (Альма-матер).
10. Лукьянихин В. А. Экологический менеджмент: принципы и методы: Монография / Лукьянихин В. А., Петрушенко Н. Н.; под научн. ред. В. А. Лукьянихина. // – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. – 408 с.
11. Медоуз Д. Х. Пределы роста./ Медоуз Д. Х, Медоуз Д. Л, Рэндерс Й., Беренс В. В. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 207 с.
12. С. Матійко. Державні пріоритети відтворювального розвитку промисловості / Масійко С. // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2012. – Вип. 2. – С. 119-127
13. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. / Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні: Збірник Міністерства охорони навколишнього природного середовища України в рамках проекту Програма Розвитку ООН. – Глобальний Екологічний Фонд (ГЕФ) / Ред.кол.: Ф. О’Доннелл, В. Джарти, В. Кухар, В. Толкачов, Ю. Щербак та ін.; гол.ред. – В. Шевчук. // – Київ: Вид-во ТОВ “Компанія “ВАІТЕ”, 2007. – С.11-17
14. Повідомлення європейської комісії «Європа 2020» : «Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання» від 3 березня 2010 року, Брюссель, 03.03.2010 /COM(2010)2020 остаточна версія – [Електронний ресурс], 2010. – 34 с. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc>. (дата звернення: 20.04.2015). – Назва з екрану.
15. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21. 12. 2010 року № 2818-VI – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>. – (дата звернення: 14.04.16). – Назва з екрану.
16. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством від 27.06.2014 / ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 «Щодо тимчасового застосування з 1 січня 2016 року Угоди» / МІД України: лист № 72/14-612/1-2980 від 30.11.2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 – (дата звернення: 14.08.15). – Назва з екрану.
17. Міністерство екології та природних ресурсів України: офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/>. (дата звернення: 17.01.2016). – Назва з екрану
18. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"; Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/5/2015
19. Верховна Рада України: офіційний сайт. Відділ баз даних нормативно-правової інформації – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/card2#Card>
20. Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/adaptation/3133-natsionalna-stratehiia-nablyzhennia-aproksymatsiia-zakonodavstva-ukrainy-do-prava-yes-v-haluzi-okhorony-dovkillia>